

en kunne få både silo, høy og beite av meget god kvalitet i setertraktene. Og de vil kunne tåle noe høyre produksjonskostnader, eventuelt frakt, sammenlignet med høy avla i naturlige høgdelag.

Ser vi litt på driftsgranskingene, finner vi fort ut at de mindre bruk — vi kan trygt ta bruk under 100 dekar — ligger betydelig under de større bruk f. eks. når det gjelder lønnsevne pr. time. Det samme er tilfelle — og kanskje enda meir utpreget — om en ser på resultatene for de ulike jordbruksområder. Dal- og fjellbygder ligger på en desidert jumboplass når det gjelder lønnsevne pr. time. I hvor stor utstrekning lønnsevnen vil kunne bedres ved utvidelse av arealene, tør jeg ikke si. Men brukene blir iallfall større, selv om denne nydyrka jorda i fjellet nødvendigvis vil ligge kortere eller lengere veg fra bruket.

BRENNTORVPRODUKSJONEN I 1964

Vi har igjen en brenntorvsesong bak oss og oppgaver over størrelsen av årets produksjon av brenntorv er samlet inn på vanlig måte gjennom herredenes og/eller fylkenes forsyningsnemnder. En unntakelse fra denne regelen danner Finnmark fylke, hvor det ved fylkesmannen, gjennom Finnmark Jordsalgskommisjon, skaffes til veie produksjonsoppgaver fra herredenes torvtilsynsmenn. Som vanlig har våre egne konsulenter på Vestlandet og i Nord-Norge, assistert ved innsamlingen av data i spesielle tilfeller.

Hva er så resultatet av årets brenntorvstatistikk? Rent generelt kan sies at produksjonen har gått tilbake i praktisk talt alle herreder hvor det forrige år ble produsert brenntorv. Tilbakegangen som begynte allerede omkring midten av 1950-årene, har tiltatt sterkt, særlig de to siste årene. Årets statistikk viser nemlig en tilbakegang på ca. 72 900 m³ i forhold til året forut, som da viste seg å ligge hele 140 000 m³ lavere enn i 1962. I inneværende år utgjør den samlede produksjon av brenntorv (stikktorv) bare ca. 276 700 m³ (jfr. tabellen), det er mindre enn i alle år som det foreligger statistikk for.

Hva er så årsaken til denne sterke tilbakegangen? Ved siden av de mange faktorer som har bidratt til lave produksjonstall i de senere år, har de eksepsjonelt dårlige værforhold både på Vestlandet og i Nord-Norge sommeren 1964 vært sterkt medvirkende. Dessverre har det ikke lyktes å få berget all torv som ble stukket på forsommeren i år, og endel torv som er blitt berget, er heller ikke av beste kvalitet, meldes det fra enkelte bygder. For øvrig er det øket bruk av elektrisk kraft til koking og oppvarming som i særlig grad har medført den sterke tilbakegangen i produksjonen av torvbrensel. Av andre faktorer kan nevnes mangel på arbeidskraft på forsommeren når selve

stikkingen pågår, og likeså at torvbeholdningene som ligger praktisk til for torvdrift, stadig blir mindre.

Det er i 1964 i likhet med de senere år, produsert brenntorv i 10 av landets fylker. Imidlertid er produksjonen i to av fylkene så liten at den nærmest kunne ha vært forbigått, men vi tar den allikevel med, bl. a. av statistiske grunner. Vi gir i det følgende en kort omtale av forholdene i de enkelte fylker, og begynner sørfra:

Vest-Agder fylke: I Gyland herred har brenntorvproduksjonen holdt seg på noenlunde samme nivå som i de nærmest foregående år, dvs. ca. 100 m³. For øvrig kjenner ikke fylkesforsyningsnemnda til at det er stukket brenntorv i de andre herreder, bortsett fra i et herred hvor en mann stikker noen få m³, nærmest som en «hobby».

Rogaland fylke: Det er i 8 herreder stukket ca. 5 850 m³ brenntorv, det er en tilbakegang på ca. 2 000 m³ fra det foregående år. Mangel på arbeidskraft er en viktig årsak til dette, og dessuten nevnes at annet brensel faller billigere og mer lettvinnt. Særlig fremheves elektrisk oppvarming og oljefyring som konkurranter til torvfyring.

Hordaland fylke: I alt 9 herreder har fortsatt med brenntorvstikking i fylket, men i stadig avtakende grad. I 1964 ble det produsert ca. 2 400 m³ brenntorv her mot ca. 3 300 i 1963. I dette fylket må det eksepsjonelt dårlige været i tørkeperioden ta endel av skylden for tilbakegangen. For øvrig er årsakene stort sett de samme som i Rogaland.

Sogn og Fjordane fylke: I de senere år har fylkets brenntorvproduksjon dreiet seg om bare ca. 200 m³. Ifølge fylkesforsyningsnemnda har den holdt seg «omtrent på samme nivå som i 1963, kanskje noko mindre». Vi har derfor i statistikken ført opp ca. 150 m³ som årets produksjonstall.

Møre og Romsdal fylke: I dette fylke som i normale år før siste verdenskrig — og likeså under og i de nærmeste år etter krigen — hadde en betydelig brenntorvproduksjon, er brenntorvdriften i sterk tilbakegang. I 1964 utgjorde den samlede produksjon i 13 herreder (ny inndeling) ca. 14 850 m³, det er ca. 7 250 m³ mindre enn i 1963. Også i dette fylket nevner vår torvkonsulent på Vestlandet, *Osc. Hovde*, at de dårlige værforhold er en medvirkende årsak til nedgangen. For øvrig er rikelig tilgang på elektrisk kraft, og likeså lett adgang til å få kjøpt fast brensel og overgang til oljefyring de viktigste årsaker til redusert brenntorvdrift.

Sør-Trøndelag fylke: Den samlede brenntorvproduksjon i 1964 oppgis til ca. 20 % av et normalårs, det blir ca. 59 000 m³, hvilket vil si en tilbakegang fra 1963 på ca. 14 000 m³. Årsaken til dette — ifølge fylkesforsyningsnemnda — er økt bruk av elektrisk energi og delvis oljefyring til oppvarming, og for en kommunes vedkommende, mangel på arbeidskraft.

Nord-Trøndelag fylke: I 5 brenntorvproduserende herreder er det i 1964 produsert ca. 15 400 m³ torvbrensel. Tilbakegangen blir der-

ved ca. 1 650 m³ i forhold til 1963. Fylkesforsyningsnemnda har ikke kommentert tilbakegangen, men etter vårt kjennskap til forholdene, er årsakene stort sett de samme som i Sør-Trøndelag.

Nordland fylke: Her har brenntorvproduksjonen spilt en betydelig rolle for brenselforsyningen helt til de senere år. Ifølge eldre statistikk for såkalte normale år før siste krig, ble det i dette fylke produsert ca. 380 000 m³ brenntorv. I 1964 var fylkets produksjon av brenntorv sunket til ca. 35 % av et normalårs, og utgjorde følgelig ca. 133 000 m³. Dette vil si en nedgang på ca. 38 000 m³ fra 1963. Det er særlig i Helgelands kystdistrikter, hvor torvbeholdningene er sterkt redusert at produksjonen av torvbrensel er gått sterkest tilbake. En medvirkende årsak til nedgangen i år er værforholdene. Myrselskapets torvkonsulent i Nord-Norge, *Per Hornburg*, skriver bl. a. om dette at «torvonna» foregikk under alminnelige bra forhold, men senere ble tørkeforholdene svært ustabile. Så sent som i september måned stod det fremdeles atskillig torv ute som ikke var berget.

Troms fylke: Også Troms er et av de fylker hvor torvbrensel har spilt en viktig rolle for brenselforsyningen tidligere. I de seneste år har imidlertid nedgangen også her vært ganske betydelig, og i 1964 oppgis kvantumet av produsert torv til ca. 25 % av et normalårs. Dette vil si ca. 41 750 m³, og nedgangen i produksjon fra det foregående år blir ca. 8 350 m³. I dette fylket er det særlig i Sør-Troms at torvstikkingen er gått sterkest tilbake.

Finnmark fylke: Finnmark Jordsalgskommisjon har p. grl. a. oppgaver fra herredenes torvtilsynsmenn oppgitt fylkets brenntorvproduksjon i 1964 til ca. 4 200 m³. I dette tallet inngår både torv som er stukket på statens grunn og avvirkningen på privat grunn. Dette vil si at produksjonen av brenntorv er gått ned med ca. 700 m³ fra det foregående år. Det er elektrisitetsutbyggingen i fylket som oppgis å være den viktigste årsak til nedgangen i produsert torvbrensel. Konsulent *Hornburg*, som har kommentert oppgavene fra Jordsalgskommisjonen, nevner dessuten at den økonomiske situasjon i bygdene er blitt bedre de siste årene, og da foretrekker folk å kjøpe brensel istedenfor å stikke torv, særlig når det er annet arbeid å få i sommertiden.

Den økonomiske betydning av brenntorvproduksjonen i Norge er — som man vil forstå — gått sterkt tilbake i de senere år. Man kan beklage denne «utviklingen», særlig i bygder hvor det fremdeles finnes større forråd av brenntorv (råtorv) som kan fjernes uten skade for den senere utnyttelse av jordsmonnet, bl. a. til dyrking, beiter eller skogproduksjon. Myrene i de skogløse kystbygdene, hvor den alt overveiende del av stikktorvdriften har foregått og fremdeles foregår, hviler imidlertid ofte direkte på fjell, uten lag av mineraljord mellom myrenes torvlag og fjellgrunn. Det må her vises stor

varsomhet under torvingen, og det er i slike tilfelle at «Jordvern-loven» (Lov av 18. mars 1949 om vern mot jordødelegging) har sin store betydning. Som bekjent fastsetter denne loven en viss minimumstykkelse av de torvlag som skal ligge igjen i torvgraven, avhengig av undergrunnens art (fjell, grus eller stein, grov sand eller fin sand og leire). Generelt kan det derfor sies at en reduksjon av brenntorvdriften i mange bygder må anses mer som en fordel enn som en ulempe. Jordødeleggelse ved urasjonell torvdrift, som hadde fått et betydelig omfang i mange av de torvproduserende kystherreder vest og nord i landet, og som i de siste ca. 30 år har vært en av Myrselskapets hovedoppgaver å få bukt med, er heldigvis snart «en saga blott».

Fylkesvise oppgaver over brenntorvproduksjonen i 1964.

Fylke	Beregnet «normal» brenntorvproduksjon før siste krig		Brenn- torv- produksjon i 1963	Brenntorvproduksjon i 1964	
	I alt m ³	Herav maskintorv m ³	I alt m ³	I alt m ³	I forhold til fjor- årets produksjon m ³
1	2	3	4	5	6
Østfold	—	—	—	—	—
Akershus	—	—	—	—	—
Hedmark	18 000	18 000	—	—	—
Oppland	1 500	1 200	—	—	—
Buskerud	500	400	—	—	—
Vestfold	—	—	—	—	—
Telemark	—	—	—	—	—
Aust-Agder	—	—	—	—	—
Vest-Agder	2 000	—	100	100	—
Rogaland	150 000	1 000	7 850	5 850	÷ 2 000
Hordaland	130 000	—	3 300	2 400	÷ 900
Sogn og Fjordane	50 000	—	200	150	÷ 50
Møre og Romsdal	165 000	—	22 100	14 850	÷ 7 250
Sør- Trøndelag	245 000	—	73 000	59 000	÷ 14 000
Nord- Trøndelag	55 000	—	17 050	15 400	÷ 1 650
Nordland	380 000	—	171 000	133 000	÷ 38 000
Troms	167 000	—	50 100	41 750	÷ 8 350
Finnmark	97 700	—	4 900	4 200	÷ 700
I alt for riket	1 461 700	20 600	349 600	276 700	÷ 72 900

Når produksjonen av *brenntorv* har gått så sterkt tilbake, hvordan stiller det seg da med en annen viktig form for norskprodusert *fast brensel*, nemlig *ved*? Landbruksdepartementets skogdirektorat, som innhenter rapporter om hogsten av *brenneved for salg* i alle landets fylker unntatt Finnmark, oppgir at det pr. 15. august i år var produsert 173 938 favner mot 180 172 favner til samme dato i fjor. Disse oppgavene avgis av herredsskogmestrene og gjelder hogsten både i private og offentlige skoger. Her er det altså en nedgang på 6 234 favner fra i fjor til i år. I brennverdi tilsvarer 1964-års produksjon av torv ca. 115 000 favner skogsved, og sammenlignet med kull, til ca. 34 340 kulltonn i brennverdi.

Pengeverdien av den produserte torv er likevel ikke ubetydelig. Sammenliknet med skogsved — ca. kr. 115.— pr. favn, blir verdien rundt regnet ca. 13 millioner kroner, heri ikke medregnet fraktomkostninger. Dette teller ikke så meget i Nasjonalbudsjettet riktignok, men uten betydning er denne produksjon allikevel ikke.

Oslo, den 17. november 1964.

Aa. L.

PLASTRØRENE TIL GRØFTER FORBEDRES

Plastrør til lukkede grøfter er blitt nokså vanlig og brukes relativt mer hos oss enn i nabolandene. I sidegrøftene brukes rør med 40 mm diameter og i samlegroftene brukes gjerne 63 og 75 mm.

Dosent *Erling Harildstad* ved Institutt for kulturteknikk, er formann i en nordisk komité innen NJF hvor det spesielt arbeides med standardisering av dimensjoner, perforering og skjøting av plastrør. Vi vil i første omgang søke å få en del normer som bl. a. går ut på å heve minstediameteren for plastrør i sidegrøfter til f. eks. 50 mm, sier Harildstad til LOT. Faren for gjenslamming er større i de minste rørdimensjonene, og Harildstad regner med at de nye bestemmelsene vil bli gjort gjeldende om ikke så lenge.

Prisene pr. meter 50 mm plastrør ligger noe over 2' teglrør, men plastrørene betyr mindre fraktutgifter og raskere legging, slik at når det hele sees under ett, blir ikke plasten noe dyrere. Nyere typer plastrør av polyetylen og PVC har omtrent lik trykkstyrke mot jordtrykk. Foreløpig har det vist seg at slagfastheten hos polyetylénrør har vært noe bedre enn i PVC-rør, dette gjelder særlig i kjølig vær.

Ved legging bør vi ellers være meget nøye med arbeidet, og for de bøyelige rør må vi særlig påse at spalteåpningene vender oppover. Det må *ikke* bli liggende løst materiale under rørene, som kan forstyrre fallet, og selvsagt må det være jevn botn i grøfta.